

KEMÉNYFI GÁBOR

Meg kellett történnie

A sufi mester aznap is felment a dombra. Leült a szultán sátrának hátába.

Már fájt látnia a megcsúfított várat.

Szelleme annál inkább rátekinthetett.

– Miért és kiért is kell elveszejteni?

Sajnálta a várost, ezt a feldúlt, rommá tett, megtört akarást, e mocsárba fúló, omlataggá vált vigasztalan maradványt. Jaj-sorsú lakosai múltját még őrző, a megérkezésükkor oly ékes-kedves, őket köszöntő vizének kék tenyerén tündöklő Szigetvárt.

A kevesek közé tartozott, akikre rábízták a titkot: Szulejmán halott.

Ő, aki köztük a legnagyobb volt; országok, királyi városok elhódítójának e kicsiny, erőtlen fészek ostrománál kellett elpusztulnia. Orvosai hetek óta tudták a bajt. Tehetetlenek voltak. Vezírjei kevésbé estek kétségbe. A halott szultánt a legszebb ruhájába öltöztették, a legékeesebb turbánja alá helyezték, és kiültették selyempárnái közé, a sátra elé. Alant a nyüzsgőmozgó tízezrek csak szolgálai hajbókolását láthatták, amint körötte sűrögtek-forogtak; közülük díszes kaffánja, hatalmas turbánja olykor elővillant, majd elfátyolozták, takarták, mélységes sátrába ügyesen visszatolták. A nagy ostrom előtt karját parancsoló mozdulatra előlendítették; a lenti, felhergelt sokadalom jól érthette határozott, a várra bökő pózán: most a halálig menni kell!

A tisztelettől övezett sufi mester szabadon járt-kelt, az egész tábor ismerte és szerette.

Amíg a szultán élt, sokszor itt elmélkedett sátra árnyában elüldögélve, hallva olykor délutáni horkolását; és imádkozott az ő különös, kettős istenéhez.

A mester, ha ifjan, a teológiától megcsömörlötten nem keresztényként tér át új hitére, a tiszta látásra semmi esélye.

Így a tudását egybevehette, közös alapra rendezhette. Szellemét a gnózis kifésülte. A pápák botrányos tettein megbicsakló ítélkezését megegyenesítette, háborgó lelkét elcsendesítette.

Szeretett itt, az illatos sátor mögött semmit sem tenni.

A várba betöppült, odanyomorodott környék, a keveske véderő az utolsó napját élte.

A lelkek sűrűsége a maradék hitet közöttük felélte, szellemük egymásba tébolyodott.

Már csak ki-ki a robotját kötelességgel végezve, sorsába törve szótlanzkodott, vagy tüzes haraglobbanások, a másikat pusztító vádaskodások fakadtak. A türelem bennük elfogyott.

A bán jól látta ezt.

– Minek ez a gyötrelem. Csak marjuk, elégetjük egymást.

Honnan elillant a szeretet, ott párok, családok a másik kemencéi lettek. Szörnyűséget beszéltek.

Ahol kitartott a kegyelem, társukat karolva, gyermekeiket ágyacskájuk vigaszalmába igazítva, orcájukra egy-egy csókot adva merültek az utolsó, közös éjszakába.

– Magzatim, rózsáim, mi lesz belőletek? – az anya felriadva takarójukat még elsimítja. – Janicsárgyerek? Hazájára rontó, ősei földjét pusztító, hitéből kivetkötetett? A lánykákból testük portékáját kiárusító?

Az apa is felébredt. Feleségét öleli.

– Angyalok lesznek.

Visszafekszenek.

– Köztetek ki adná hazáját annyi aranyért, amennyi csepp a testében a vére?

Zrínyi visszafogta eltáncoló lovát.

– Melyiktek meri mondani: én ugyan nem!

Szigetvár egybegyült, maradék népe már ott térdelt előtte.

Papjuk a fejét csóválta. A kapitányt féltékenyen nézte.

– Mert a ti véretek még nem lett a tiétek. Apátok, Anyátok vére az. Hazátok szent öröksége.

A ti adósságotok szégyen fejeteken, ha nem meritek most beváltani azt.

Aranyá válik a ti szent véretek, ha tartozásotok nem vagytok gyávák a hazának törleszteni.

Mert ti mind ezt a hont életre keltitek, ha bátrak lesztek velem a törökre rontani. Apátok, Anyátok vérenek szent aranycseppjeivel hazánkat menteni!

Akiknek gyermeke, családja megmaradt, életét továbbadta az. Utódát kiváltotta az. Aranyá váltok, az ő aranyukká, akik Magyarországotokért, az ő életükért haltok!

Mert nem tisztességért, nem dicsőségért haltok. Hanem, mert nincs nagyobb annál, aki életét adja barátaiért. Ezt cselekedte az, akitől a ti bátorságotokért az örökségetek kapjátok. Örök életeteket.

Ahonnán az ősök tekintenek most rátok. Hányan adták magukat, gyöngy jövőjüket családjukért, hazájukért!

Akik belátták, az idő a lelkükben nem összeadható. Egyik nap a másikára nem rárakható.

Válasszátok emlékezetetek legszebb napját. Legbecsőbb óráját.

Ez legyen a ti életetek.

Az a nap, az az óra az örökben ragyog. Onnan soha el nem vész. Erre gondoljatok!

A bán száz-száz aranyat dolmánya bélésébe jobbról is, balról is bevarratott.

– Legyen méltó jutalma annak, ki végezni bír velem!

A jó Czománét magához hívatta.

– Czománé, lelkem, egy kis kézimunka lenne..., tudom, ügyesen bánik a tüvel.

– Atyaisten! Mire készül, kapitány úr...?

– Helyesen mondja, lelkem. Készülök, de készen nem vagyok.

A vár kápolnája előtt hosszan toporgott, mire súlyos léptekkel végre benyitott.

A padokban néhány itthagott, összeszáradt vénasszony imádkozott. Amint meglátták oltárhoz térdeplő alakját, keresztet vetve, sietve hagyták el a kápolnát.

Mégsem illendő...

Zrínyi Miklós bán alighogy letérdelt, egyből fel is állt. A padosok között gyötrődve sétált. Az apró helyiségben mondandóját még el sem gondolhatta, máris fordulhatott. Alá s fel – egyre veszettebbül járt. Összetaposta az egész kápolnát. Fordultában kardja az oszlopba, a padokba akadt. Önnön belső ketrecében, mint frissen befogott nemes vad forgolódott.

– Hogyan is bízhattam ebben. Magamra zártam ezt a nyomorult aklot. És az egész környéket beterettem! Itt biztonságban vagytok!

Micsoda kelepce. Szulejmán teljes hadinépe.

Nem kellett volna engednem ide családokat. Megsajnáltam őket. A gyermekeket, az asszonyokat, ahogy apjukba, urukba kapaszkodtak. Gyenge voltam. Bünyöm, hogy ittvesznek. Ha a várból kirentok harcosaimmal, talán megengesztelem az ellent. Beérik azzal, hogy bennünket lekaszabolnak. A vár maradéka rabként elhurcolva még megmenekedhet. Kellenek hírvivők is. Dicsőségük szétkürtöltetéséért ezzel nem fukarkodnak.

Most körbe-körbe, a falak mentén halad. Akár börtönében a rab.

– Aztán a mesteremberek. Bognárok, kovácsok, pécek. Egy-két lovászfű – tűnődött –, ilyenek nekik is kellenek. Ők akár itt is maradhatnak. Hanem az asszonynép. Azokkal mi lesz. Meg az apróságok...

– De mit akart velem az Isten?! – ordított. A szűk boltozat még csak nem is visszhangzott.

– Ha kitörök vitézeimmel. Igen. Csak ezt kérem az Istentől. Ebben segítsen. A bentmaradtakért fogadjon el, elégeljen meg ennyi áldozatot!

Mikor a kápolnából az egyetlen fénybe kilépett, a füle megint zúgni kezdett. Az ágyúzásokkal szerzett régi baja volt ez.

– Jó jel! Már zúgnak értünk a harangok...

Az anya csak forgolódott az ágyán. Hallotta urát, álmának tusáját, keserves vergődését.

– Még ne...! Még ne kelljen, Jancsikám...!

Az asszony felrázta.

– Álmodban kiabáltál...

Az a párnába fúrta verejtékben úszó homlokát.

De már felébredt. Bámult bele a sötétbe utolsó éjszakáján.

– Olyan szépen beszélt a kapitány... – kezdte a párja, ahogy az asszonyok szokták. Úgy szólt, ábrándosan, mintha valami városi színházról számolt volna be.

– Szépen. Könnyű neki. – A férfi csak nézte a feketeséget. Odakint mély felhők lehetnek.

– Miért lenne könnyű...? – Nem láthatta annak keservvel meggyűrt arcát.

– A családja Csáktornyán. Vagy még annál is meszebb. Ott biztonságban tudhatja őket. De én hová rakjalak immár titeket?!

– Ne aggódj, kedvesem. Vigyáz ránk odafönt az Isten.

– Odafönt! Ti, asszonynép, mind ezt mondjátok! Hát én ezt a nagy vigyázást idelent nemigen tapasztalom!

Szigetvár papja egész éjjel virrasztott.

Az atya okos ember volt. A hite is megvolt. Szentbeszédeivel legszívesebben átseperzte volna a mennybe az egész hallgatóságot. Sűrű volt igehirdetése, igazságtól terhes. A szívekre is kiszámítva gondolt. Az ésből indított – végül a szívekbe hatolt. Szerették. Megértették.

Josef Kriehuber litográfiája Moritz von Schwind nyomán: Zrínyi kirohanása, 1566, papír, litográfia, 1820-as évek (MNM, Történelmi Képcsarnok, fotó: Király Attila)

A pap életében először komolyan elbizonytalanodott.

Igehirdetései mindig is követték hitét és logikáját. De ez a legutóbbi... A kapitány beszéde is megzavarta. Rá akart tromfolni. – Valami itt nem pontos. Hogyan is vágatom az ellent, ha a Megváltót követem? Megnézheti magát az a katona, aki csak egyik orcáját is ütésre odafordítja. A harcoshoz nem illik ez a regula. Ne álljatok ellent a gonosznak. Lélekben.

Egyénként. Úgy, rendben. De nem hazád védelmezőjeként! Ha egyáltalán nevezhetem gonosznak az ellent. Még csak nem is máshitúságáért kell megölnöm.

Meg aztán ott van maga a természet. Önpusztítása nélkül a működésre képtelen. A Teremtő gondoskodik róla, hogy egyik a másiknak tápláló falatkája legyen. Amit a farkas otthagya, rárepül holló, keselyű. Ami már amaznak sem kell, szorgos hangyák ezrei lepik el. Amit meg ők is meghagynak, porrá, televényyé válik. Növények tápjává.

És maga a szépsége. Vadak, madarak fenséges formája, gyönyörködtető gazdagsága. Alakjukat a másik öldöklésének képességéből nyerik.

– Bűnbeesésünk a magunk formáján nem változtatott... legalábbis, az Írásból erről nem tudok. Az almába éles fogunkkal haraptunk.

Megoldás most nem lesz – és a várfalról a sötét mélységbe tekintett.

Ezek ott, alatt, mint egyetlen óriástüdő szuszogva fujtattak. Egybealudta magát a félelmetes sereg.

Egyszer a mestert Szulejmán a sátrába behívta.

– Ne hajbóklássz itt nekem...! – a vállánál megragadva a vastag párnákba nyomta. Ő maga is visszült alakját még őrző selyemvankosaira. A várra mutatott.

– Úgy mondják, te sok mindent látsz. Arról is tudsz, amit az idő a jövőbe zár. Ezekkel hogy léssen? Meddig tartja magát ez a nyomorult túrás? – és leengedte elyengült karját.

Az megérezte, innen nem szabadul. Szulejmán megdölgötlenül maga fölé emelte. Látszott megtört arcán, a kérdését már meg is bánta. Ezért hát okosan válaszolt.

– Nem tudhatom, hatalmas szultán. Az én világom nem a földről szól. A föld a tiéd.

– Persze. Az enyém. Ostobaság volt megkérdeznielek.

A sufi mester végképp elveszett. Ha a szultánban visszavillan, hogy magát ostobának nevezte, neki befellegzett.

A szultán fáradt és nagybeteg volt. Ha gondolt is effélét, sokkal inkább tudta, e formaságokkal többé nemigen lesz dolga.

– Én belátom – folytatta tünődve az öreg Szulejmán –, mekkora bajt okoztunk, mikor a földet először lerajzoltuk. Absztrakció. Ítélet alá vont észlelés. A haditérképek hamis valósága.

Különös gondolatait végre valakivel megoszthatta.

– Mi – füzte tovább –, akik annyira vigyázunk vallásunkban, hogy ne ábrázoljunk – mert tudjuk, mitől döglök a légy –, erőnket e lemondásokból mérítjük; a térképeinkkel mégis utat tévesztettünk.

Most egészen nyíltan tekintett vendége szemébe.

– Lerajzolod, érted? Aztán odamész, megnézed, és amit találsz, a rajzod után igazítod. Ami nem tetszik: lekaparod. A térkép – maga a kép – a valóság! Megértesz?

Valamit válaszolni kellett. Olyasmit, ami az egyre kellemetlenebbé keményedő vánkosságból innen kiszabadítja.

– Bölcsen beszélsz, nagy szultán. A kép – mert szellemed formálta – mindennél erősebb. Ha innen most kimegyek – kezdte óvatosan –, ugyan hol leszek...? Göröngyök, rögök a talpam alatt, itt egy árok, ott egy patak, véletlenszerű, merre haladjak. De a papíron a vonal! Az nyílegyenes.

A szultán elkedvetlenedett. Mozdulatával szinte kisöpörte.

– Na, eredjél!

Nem aludt el könnyen a bán sem azon az éjjelen.

Asztalához kiült. Hivatalának leveleit már megírta. Családjához búcsúzó sorait korábban eljuttatta.

Csak Egyvalakivel kellett még elszámolnia.

– Ezzel végzem. Szívetem nem tudtam megtartani. Embereimet megvédeni. Lehet – mind itt pusztulnak. De a hazának meg kell maradnia. Hiába, Istenem, hogy így rendezted el, egyik népnek a másikat kell örökös marnia. – Nem adhatom köntösöm, nem mehetek kétannyira! Köntösöm, fegyverem nem is enyém, a testem sem enyém. Nem adhatom utam sem annak, aki elkívánja, csak a hazámnak. Milyen helyesen mondjuk mi ezt. A hazád legyen a házad! Legyen erős fala. Hazádnak legyen ablaka, hogy a világra kiláthass. Legyen ajtaja, aki jó szándékkal jó, azt befogadhasd. Legyen égi teteje, szellemünket védő ernyője, legyen földi alja, jogrend fiainak, lakóinak biztonsága. Legyen bő asztala, meleg fekhelye,

tested ne szűkölködjön, lelked se fuldokoljon benne.

A bán most felállt. Ablakához lépett. Odafent sűrű felhők lehettek. A várban s körötte semmi fény.

– Mekkora sötétség! – Jól megnézte. – Meglehet, utoljára láthatok feketeséget.

Asztalához visszabotorkált.

– Aludjam át e pár, maradék órát?!

Éltető, frissítő napfényre ébredt. De már nem volt rá idő.

Hogy a sufi mester az idő, a tér rejtekébe látott, azt a szultán helyesen gondolta el.

A mester áfiumfüstös álmában sokszor átrepült a váron; látta odakünt, a mezőkön szorgoskodókat, és bent, a templomból kiáradó megáldottakat, látta a vár békéjét.

Szelleme bejárta a kedves környéket, a szelídombok, lankák között felfénylő, égő életet. Naptól aranylós, pihés tarkójú kisfiúk szaladtak-futkostak a réten; kéktorkú, tarka gyíkokat fogtak, ingecskéjükbe rejtették karmolászó lábú kis foglyaikat; kislányok vadvirágból egész bokrétákat szedtek, hajukba fehér koszorút fontak-kötöttek; öregek betelő lélekkel múltjuk elé kiültek, száraz szemmel nézték az utcájukba térőket, a sürgő-forgó, öröknek tűnő színes életet.

De nemcsak a vár áldott békéjét látta.

Látta a vár felbolydult népét omló falak, lobogó tetők alól hiába kifutni; a tűzből a tűzesőbe, ágyúgolyók elöl nyilak záporába jutni; látta bent a házban az apát, ahogy egyetlen fiát már törével öleli – kicsi fiacskám, Jancsikám kedvesem, mindenem, nem kell többé félned –, és könnyűvé vált csepp testét a hűgai mellé fekteti; látta az anyát tébolyodottan magát az ura elé vetni: – engem is!

És, mikor a bán az apával jobbán, maradék emberével kitört a nyomorult fészekből, mint egymáshoz láncolt ágyúgolyók, mint sűrű kartácseső vágattak egymás nyergét, karját fogva-szorítva; akaratukban egy tömbbé válva; a szpáhik, janicsárok előbb csak megnyíltak, engedték őket kegyetlen testükbe maguk közé hatolni; de már a felbátorodottak a szélen robotgát hosszú lándzsáikkal oldalba szurkodták – mint Vele tették –, nyilaikat hátukba célozták; és mikor mélyen, a legsűrűbbjében megrekedtek, csak ott rontottak rájuk, ezrével törtek a dicső négyszázra; vérük patakzott, alattuk a vörös sárban csúsztak-vergődtek

a tajtékzó, remegő izmú lovak, gyönyörű hátasaik a vérgőzben fuldokoltak.

A sufi mester a tenyerébe támasztotta arcát, eltemette látását – a világ benne vakká változott; de látta még, ahogy a dolmány a bánon testével együtt felhasad; a bevarrt száz arany vére permetjével csillagesőként hullik a földre – arannyá vált a vére! –, egy szpáhi rettegve borult le előtte; és még azon órán Zrínyi Miklós bán levágott fejét a fővezír a halott Szulejmánnak pompás sátra előtt felmutatta – alant, mint tengerár harsogott, zúgott az Allah Akbar; mikor hitük sem választhatta őket el, a két fej oly közel-

ről tekintett egymásba – a látás a látást már az Örökben látta –, így történt meg ezeröttszázhatvanhat nyarán hős Szigetnek várában, az egyetlen Isten akaratában.

A sufi mester beleborzongott. A kegyetlen kép benne lassan oszlott.

Szemét felnyitotta. Idegenül tekintett le a ronggyá tett várra, a körülötte tarkálló-sürgölődő veszedelmes sokaságra.

– Ez még csak a kezdet. Allah türelmes. És szelleme már az idő tágasságát járta. Talán, négyszáz vagy ötszáz év múltán... úgy, kettőezer tájékán.

Vanyúr István: „Civitas Invicta”. Szigetvár, a leghősiesebb város, 2014 (Mánfai György felvétele)